

WAT ZOEKT EEN KERKUIL OP GRIEND?

René Oosterhuis

In de winter en het voorjaar van 2001 heeft er enkele maanden een Kerkuil gebivakkeerd op Griend. Griend is een klein eiland midden in de Waddenzee dat op het eerste gezicht niet voldoet aan de wensen van een Kerkuil. Kerkuilen staan bekend als bewoners van kleinschalige landschappen waar de vogels langs houtwallen en overhoekjes op zoek gaan naar muizen. De vraag is dan ook wat deze Kerkuil op Griend te zoeken had.

Griend, met op de voorgrond het bewakershuisje

foto: Karin Uilhoorn

Introductie

Griend is een eilandje van circa 55 hectare, gelegen in de westelijke Waddenzee, in beheer bij de Vereniging Natuurmonumenten. De lage delen van het eiland bestaan uit een kweldervegetatie en de hogere delen zijn begroeid met Helm *Ammophila arenaria* en Zandhaver *Leymus arenarius*. Op het hele eiland is geen opgaande beplanting van betekenis te vinden en de enige bebouwing bestaat uit het vogelwachtershuisje.

Het eiland staat bekend om de grote aantallen vogels. In het broedseizoen wordt het eiland bevolkt door vele duizenden Kokmeeuwen, Grote sterns, Vissieën en Noordse sterns. Buiten het broedseizoen wordt het eiland bevolkt door grote groepen steltlopers met als belangrijkste soorten Rosse grutto, Bonte strandloper en Kanoet. Tijdens het broedseizoen wordt het eiland permanent bewaakt door twee personen van Natuurmonumenten. Gedurende de rest van het jaar wonen er geen mensen op het eiland. Wel wordt het eiland in de herfst en winter maandelijks bezocht om er een hoogwatertelling uit te voeren.

Materiaal en methode

Aan de hand van de gevonden braakballen en de verschillende waarnemingen is een inschatting gemaakt hoe lang de Kerkuil op het eiland heeft gebivakkeerd. Daarnaast is uitgezocht welke potentiële voedselbronnen er op het eiland aanwezig zijn. Nadat de Kerkuil het eiland verlaten had zijn de braakballen die rond het huisje werden aangetroffen zo veel mogelijk verzameld. Een deel hiervan was niet meer intact maar door regen samengeklonterd tot een massa. Hierdoor is het exacte aantal gevonden braakballen niet bekend. Alle determineerbare resten zoals schedels en onderkaken zijn verzameld en gedetermineerd.

Resultaat

De Kerkuil werd voor het eerste waargenomen door Ben Koks en Leon Kelder op 16 december 2001 tijdens een wadvogeltelling. In de daaropvolgende maanden maakten verschillende telploegen melding van een Kerkuil bij het bewakershuisje. Dit huisje staat op palen en bevindt zich ongeveer 4 meter boven de

grond (zie foto). Aan de buitenkant van het huisje bevindt zich een afdakje. Onder dit afdakje staan een aantal gasflessen. Meestal was de Kerkuil achter de gasflessen onder dit afdakje te vinden. Gezien de grote hoeveelheid braakballen hier was dit de favoriete plek van de vogel. Op 11 april namen de vogelwachters weer intrek in het huisje en op 13 april werd de Kerkuil voor het laatst waargenomen. Aan de hand van de grote hoeveelheid braakballen gaan we er van uit dat de vogel minimaal vier maanden op het eiland aanwezig is geweest.

De onderzochte braakballen leverden schedels en andere botten van muizen op. Er zijn geen prooiresten van vogels of insecten gevonden. Alle gevonden schedels en onderkaken van muizen zijn gesorteerd. De resten zijn allemaal gedetermineerd als Bosmuis *Apodemus sylvaticus*. Aan de hand van de gevonden schedels zijn 271 Bosmuizen geteld. Deze waren afkomstig uit circa 100 braakballen.

Discussie

De Kerkuil van Griend heeft alleen maar Bosmuizen gegeten. Uit de literatuur is bekend wat de soort op andere plaatsen eet. Zo bestaat het voedsel van Kerkuilen in de Friese Wouden 's winters voor 99% uit zoogdieren en voor 1% uit vogels (De Jong 1995), terwijl braakballen van Kerkuilen in het Sneekerveergebied in 2001 voor 100% uit zoogdieren bestonden (Van der Honing 2002). Dat komt overeen met de prooilijs van de vogel op Griend. Wel zit er verschil in de soortensamenstelling van de zoogdieren in de braakballen. In de Friese Wouden bestaat de lijst voor 80% uit spitsmuizen, 9,9% uit Veldmuizen en slechts 3,9% is Bosmuis (De Jong 1995). In het

De Bosmuis, prooi voor de Kerkuil op Griend

foto: Marten Zijlstra

Sneekermeergebied ging het overwegend om Bosspitsmuis, Veldmuis en Noordse woelmuis (Van der Honing 2002).

De prooienlijst op Griend bestaat voor 100% uit Bosmuis. Dit is niet verwonderlijk, want dat is een algemene soort op het eiland. In 1999 is er met behulp van zogenaamde 'lifetraps' onderzoek gedaan naar het voorkomen van muizen op Griend. Dit leverde veel Bosmuizen op en geen enkele andere muizensoort (Baarspul & Oosterhuis 1999). Ook alle zichtwaarnemingen die in 2001 gedaan zijn hebben betrekking op Bosmuizen. In het huisje werden veel keutels gevonden van muizen die daar overwinterd hadden. De indruk bestaat dat er in 2001 veel meer Bosmuizen aanwezig waren op het eiland dan in de twee jaren daarvoor. Helaas zijn er geen tellingen die dat kunnen ondersteunen. Overigens zijn er, afgezien van de Bosmuis, nog nooit andere kleine zoogdieren

levend op Griend aangetroffen. Wel worden er af en toe dode zoogdieren gevonden, maar dit betreft altijd dieren die reeds op zee zijn verdrongen en aanspoelen op het eiland.

Op het vasteland wordt het menu van de Kerkuil meestal aangevuld met vogels. Het gaat dan vooral om kleine zangvogels die veel voorkomen in en rond boerderijen. Zangvogels zijn (vrijwel) niet aanwezig op Griend en het is dan ook niet vreemd dat deze ontbreken op de prooienlijst. In de periode dat de Kerkuil op het eiland verbleef waren er wel enkele tienduizenden Bonte strandlopers aanwezig, evenals andere steltlopers waaronder Rosse grutto en Kanoet. Waarschijnlijk zijn deze soorten te groot en te lastig te vangen voor een Kerkuil. Een andere uilensoort, de Velduil, weet op Griend wel goed gebruik te maken van de aanwezigheid van vogels. Bij de Velduil is juist de Bonte strandloper het

stapelvoedsel en wordt het menu aangevuld met Bosmuizen.

Aan een verblijf op Griend zijn voor een Kerkuil ook gevaren verbonden. In de winter wordt het eiland naast vele steltlopers ook bevolkt door één of meerdere Slechtvalken. Een Slechtvalk vangt bijna uitsluitend vogels en is prima in staat om een prooi van het formaat Kerkuil te vangen (Oosterhuis & Kok 2003). Het was dus zaak voor de Kerkuil om zich overdag goed te verschuilen. Ook het weer en het open karakter van het eiland konden gevaar opleveren. Tijdens perioden met slecht weer heeft de wind vrij spel op het eiland en moet het lastig zijn geweest om voedsel te verzamelen.

Er zijn geen aanwijzingen dat de vogel 'gevangen' zat op het eiland vanwege een slechte conditie of uit angst om over zee terug te vliegen. Er wordt verondersteld dat de Kerkuil op Griend in een goede conditie verkeerde. Het exemplaar was namelijk prima in staat om voedsel te verzamelen gezien de grote hoeveelheid, deels verse, braakballen. Ook is het voor een Kerkuil geen probleem om over open zee te vliegen. Er zijn verschillende meldingen van Engelse vogels die in Europa zijn waargenomen en dus een groot stuk over zee hebben moeten vliegen (Wernham et al. 2002). De afstand Griend - Friese kust of Griend - Terschelling/Vlieland valt hierbij in het niet. Ook het snelle vertrek na aankomst van de bewakers is een aanwijzing dat de vogel vrijwillig heeft gekozen voor een langdurig verblijf op het eiland.

In het open kustbiotoop van Griend zouden men in eerste instantie geen Kerkuil verwachten. Wat had de Kerkuil er dan te zoeken? Rust en een overvloed aan Bosmuizen lijken het antwoord.

Dankwoord

Ik dank Jeroen Kok voor de hulp bij het verzamelen en uitpluizen van de braakballen en Romke Kleefsta voor het doorlezen van een conceptversie van dit artikel. Otto Overdijk (Natuurmonumenten) verleende toestemming voor het onderzoek op Griend, waarvoor mijn dank.

Literatuur

- BAARSPUL T. & R. OOSTERHUIS 1999. Griend, Vogels en Bewaking 1999. Natuurmonumenten en Alterra, Wageningen.
 HONING T. VAN DER 2002. De Noordse woelmuis in Skarsterlân: enkele resultaten aan de hand van braakbalonderzoek. *Twirre* 13 (2): 55-56.
 JONG J. DE 1995. De Kerkuil en andere in Nederland voorkomende uilen. Friese Pers Boekerij bv, Ureterp.
 OOSTERHUIS R. & J. KOK 2003. Voedselkeuze van Slechtvalken op Griend. *Twirre* 14 (4): 105-108.
 WERNHAM C.V., M.P. TOMS, J.H. MARCHANT, J.A. CLARK, G.M. SIRIWARDENA & S.R. BAILLIE 2002. The Migration Atlas: movement of the birds of Britain and Ireland. T.&A.D. Poyser, London